

УДК: 378.1:378.4:336.22(470+571)

НАТАЛІЯ РУДЕНКО,

директор Київського фінансово-економічного коледжу
Національного університету ДПС України
Адреса: вул. Карла Маркса 31
м. Ірпінь, 08201, Україна
E-mail: rudenckon@yandex.ru

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНЬОГО СТАНДАРТУ
ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БАКАЛАВРА ЗА ПРОФІЛЕМ
«ПОДАТКИ І ОПОДАТКУВАННЯ» В УНІВЕРСИТЕТАХ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ**

АНОТАЦІЯ

Розглянуто проблему професійної підготовки податкових службовців у Російській Федерації. У контексті інтеграційних процесів актуалізовано вивчення досвіду європейських країн, зокрема Російської Федерації, поширення прогресивних ідей професійної підготовки фахівців для податкової служби. Здійснено педагогічний аналіз освітнього стандарту вищої професійної освіти освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за профілем «Податки і оподаткування». Зазначено галузі професійної діяльності майбутнього податкового службовця. Визначено структуру та зміст основної освітньої програми професійної підготовки бакалавра за напрямом 080100.62.04 «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування»), розкрито значення і особливості варіативної частини програми. Здійснено аналіз практичної підготовки студентів та видів підсумкової державної атестації випускників. Проаналізовано види професійної діяльності та визначено завдання професійної підготовки фахівця податкової служби. Окреслено загальнокультурні компетенції та відповідно до видів професійної діяльності визначено професійні компетенції, необхідні майбутнім податковим службовцям. Доведено доцільність використання досвіду Російської Федерації, зокрема освітнього стандарту вищої професійної освіти освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за профілем «Податки і оподаткування», при оновленні змісту й форм підготовки фахівців для податкової служби в Україні.

Ключові слова: державний освітній стандарт, основна освітня програма, професійна підготовка, бакалавр, фахівець податкової служби, загальнокультурні та професійні компетенції.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку держави питання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів податкової служби набуває особливого значення. Ця проблема є особливо актуальною для України, враховуючи ті економічні, правові, політичні й соціальні зміни, які мають місце в нашому суспільстві. Відповідно до мети, стратегії, принципів роботи податкової служби професійна підготовка фахівців для цієї галузі потребує якісного вдосконалення і модернізації [5, с. 85].

У контексті інтеграційних процесів з урахуванням процесів на ринку праці актуальним є вивчення досвіду європейських країн, зокрема Російської Федерації, щодо системи професійної підготовки фахівців для податкової служби.

Перше десятиліття ХХІ ст. в освітній політиці Російської Федерації характеризується серйозною методичною роботою, спрямованою на перехід вищої професійної освіти

на рівневу систему відповідно до основних принципів Болонського процесу. Визначальним у цій роботі є перехід на третє покоління державних освітніх стандартів – Федеральні державні освітні стандарти вищої професійної освіти (ФДОС ВПО), побудованих за новим принципом. ФДОС ВПО орієнтовані власне не на створення освітньої програми, а на результат навчання, представлений сукупністю загальнокультурних та професійних компетенцій [6]. При цьому зміст освітньої програми за напрямками підготовки має визначатися основною освітньою програмою вищого навчального закладу (ООП).

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті ставимо за мету здійснити аналіз державних освітніх стандартів професійної підготовки податкових службовців у Російській Федерації та відповідно до видів професійної діяльності визначити завдання професійної підготовки для використання цього досвіду в оновленні змісту й форм підготовки фахівців для податкової служби в Україні.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Окремі проблеми професійної підготовки фахівців для податкової служби містяться в роботах українських науковців В. Авер'янова, К. Гарбузюка (організаційно-правові питання професійної підготовки податківців), О. Довгрук (культурологічні основи підготовки податкових службовців), А. Болдової, А. Виходця, Е. Кизилювої (культура та етика взаємовідносин податкових інспекторів з платниками податків). Окремі положення щодо підготовки податкових службовців як особливого виду державних службовців розробляються в працях С. Деликатного, Д. Радова, О. Титаренко, але ці роботи носять загальноописовий характер.

У Росії накопичено позитивний досвід з зазначеної тематики. Різні аспекти підготовки фахівців для податкової служби досліджено у працях російських науковців. Так, питання теорії і практики державної служби та Федеральної служби податкової поліції Росії досліджуються в роботах В. Афанасьєва, Ф. Демидова, І. Куксіна, Ю. Лазарева, Є. Охотського, В. Старілова; проблеми професійної адаптації та деформації особистості, ролі і місця психолого-педагогічного та морально-етичного забезпечення в роботі співробітників податкової служби аналізуються В. Афанасьєвим, В. Кузнецовим, І. Левченко, І. Маринівським, П. Решетовим, С. Янаєвою. Проблемам професіоналізму і компетентності державних службовців присвячені наукові праці Л. Аверченко, Н. Богдана, Л. Дьоміної, Є. Клімова, Е. Литвинова, Т. Черняка та ін. Необхідність комунікативних знань, умінь і навичок у діяльності державного службовця обґрунтовують Г. Бернгард, Г. Бурлак, Л. Габдуліна, Є. Холостова та ін.; інноваційні технології у підготовці фахівців для податкової служби досліджують В. Андреев, В. Васильєв, М. Ескіндаров З. Кажанова, В. Локалов, М. Ніколаєв та ін.; проблеми підготовки податкових консультантів опрацьовують Є. Андреев, В. Балакін, Т. Демичева, М. Істратова, Д. Черник.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що сьогодні питання педагогічного аналізу освітнього стандарту професійної підготовки фахівців податкової служби в Україні ще не стали надбанням фахової літератури. На нашу думку, зважаючи на глобалізаційні й інтеграційні процеси та ситуацію на ринку праці, профільне міністерство має приділяти більше уваги розробці державних освітніх стандартів вищої професійної освіти нового покоління. У зв'язку з цим набуває особливого значення вивчення досвіду Російської Федерації щодо зазначеної тематики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Проаналізуємо освітній стандарт вищої професійної освіти освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за профілем «Податки і оподаткування».

Відповідно до кваліфікаційного довідника посад керівників і службовців, податковий службовець повинен ефективно забезпечувати функціонування всіх ланок податкової системи на національному, регіональному та місцевому рівнях, в державних установах і на підприємствах усіх форм власності; організувати контроль платників податків; здійснювати контрольну ревізію цільових бюджетних та позабюджетних соціальних фондів; взаємодіяти з податковими органами зарубіжних країн.

Спеціаліст з оподаткування повинен бути готовим до професійної роботи у податкових органах, профільних міністерствах, юридичних та економічних службах організацій усіх форм власності на посадах, які вимагають вищої економічної освіти [1].

Об'єктом професійної діяльності фахівця з оподаткування є податки, збори, механізми оподаткування, правильність нарахування і своєчасність сплати податків, оптимізація податкового тиску, планування і прогнозування податкового потенціалу.

Освітнім стандартом визначено види професійної діяльності фахівця податкової служби. Основні та суміжні види професійної діяльності фахівця податкової служби подано на рис. 1.

Рис. 1. Види професійної діяльності фахівця податкової служби

* Джерело: розроблено автором статті

Напрямок підготовки бакалаврів 080100.62 «Економіка» затверджено Федеральним державним освітнім стандартом вищої професійної освіти за напрямом підготовки 080100.62 «Економіка» (кваліфікація (ступінь) «Бакалавр») [6].

Стандартом визначено основні знання й уміння бакалаврів за напрямом підготовки 080100.62 «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування»):

– знання основних категорій економічної науки, розуміння суті соціально-економічних явищ, володіння методами дослідження зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства;

– розуміння законів функціонування підприємств як соціально-економічної системи та вміння здійснювати основні функції управління оподаткуванням підприємства;

– забезпечення ефективної системи податкового обліку на підприємстві.

Бакалаври повинні бути підготовлені до розрахунково-економічної, аналітичної, науково-дослідної, організаційно-управлінської та педагогічної діяльності у галузі оподаткування, бухгалтерського обліку, аудиту, економічного аналізу фінансово-господарської діяльності організацій.

Розглянемо структуру основної освітньої програми підготовки бакалаврів за профілем «Податки і оподаткування».

Основна освітня програма (ООП) за напрямом підготовки бакалавра 080100.62.04 «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування») розробляється на підставі ФДОС ВПО і включає: робочий навчальний план; програми навчальних дисциплін; програми навчальних та виробничих практик.

Основна освітня програма за напрямом підготовки бакалавра 080100.62. «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування») передбачає вивчення таких циклів дисциплін:

- ГСЕ – загальних гуманітарних, соціальних та економічних дисциплін;
- МП – загальних математичних та природничих дисциплін;
- професійного – дисциплін базової (загальнопрофесійної) частини.

Кожен цикл включає дисципліни базової та варіативної частини, у тому числі й дисципліни за вибором студента.

Дисципліни і курси за вибором студента у кожному циклі змістовно доповнюють дисципліни, зазначені в базовій та профільній частинах.

Зміст варіативної частини основної освітньої програми підготовки бакалаврів за напрямом 080100.62.04 «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування») забезпечує підготовку випускника, здатного до високопродуктивної діяльності на підприємствах різних сфер економіки загалом та сфері оподаткування зокрема. Основу дисциплін профілю складають такі дисципліни: «Оподаткування організацій», «Оподаткування фізичних осіб», «Федеральні податки і збори», «Регіональні та місцеві податки і збори», «Податкове адміністрування», «Податковий менеджмент», «Спеціальні податкові режими». Програмою передбачено проходження навчальної і виробничої практики в організаціях різних форм власності та організаційно-правових форм.

Характеризуючи професійну діяльність бакалаврів за профілем «Податки і оподаткування», необхідно виділити галузі їх професійної діяльності:

- 1) економічні, фінансові, маркетингові, виробничо-економічні та аналітичні служби організацій різних галузей, сфер і форм власності;
- 2) фінансові, кредитні та страхові установи;
- 3) органи державної і муніципальної влади;
- 4) академічні та відомчі науково-дослідні організації;
- 5) загальноосвітні установи, освітні установи середньої професійної, вищої професійної та додаткової професійної освіти.

Об'єктами професійної діяльності є господарюючі агенти, їх витрати і результати, функціонуючі ринки, фінансові та інформаційні потоки, виробничі процеси.

Враховуючи зазначене, можемо виділити основні напрями професійної діяльності випускника за профілем «Податки і оподаткування»: розрахунково-економічний, аналітичний, науково-дослідний, організаційно-управлінський, педагогічний.

Відповідно до освітньої програми та напрямів професійної діяльності визначимо завдання професійної підготовки фахівця податкової служби (див. табл. 1).

Цілісність ООП досягається сукупністю, глибиною і спрямованістю дисциплін, що викладаються, на формування всіх груп компетенцій, якими повинен володіти бакалавр за напрямом підготовки «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування»).

Таблиця 1

Завдання професійної підготовки бакалаврів за профілем «Податки і оподаткування»

Напрямок професійної діяльності	Завдання професійної підготовки
Розрахунково-економічний	Підготовка вихідних даних для проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників відповідно до профілю «Податки і оподаткування»; проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників на основі типових методик з урахуванням діючої нормативно-правової бази; розробка економічних розділів планів підприємств різних форм власності, організацій, відомств
Аналітичний, науково-дослідний	Пошук інформації за отриманим завданням, збір та аналіз даних, необхідних для проведення конкретних економічних розрахунків; обробка масивів економічних даних відповідно до зазначених цілей; аналіз, оцінка, інтерпретація отриманих результатів та обґрунтування висновків; побудова стандартних теоретичних і економетричних моделей досліджуваних процесів, явищ і об'єктів, що відносяться до галузі професійної діяльності; аналіз та інтерпретація отриманих результатів; аналіз та інтерпретація показників, що характеризують соціально-економічні процеси та явища на мікро- і макrorівнях у Росії і за кордоном; участь у розробці проектних рішень в області професійної діяльності, підготовці пропозицій і заходів щодо реалізації розроблених проектів і програм
Організаційно-управлінський	Участь у розробці варіантів управлінських рішень, обґрунтуванні їх вибору на основі критеріїв соціально-економічної ефективності з урахуванням ризиків і можливих соціально-економічних наслідків прийнятих рішень; участь у підготовці та прийнятті рішень з питань організації управління та вдосконалення діяльності економічних служб і підрозділів підприємств різних форм власності, організацій, відомств з урахуванням правових, адміністративних та інших обмежень
Педагогічний	Викладання економічних дисциплін у загальноосвітніх закладах, освітніх установах середнього професійного, вищого професійного рівнів і додаткової професійної освіти

* Джерело: розроблено автором статті

Практична підготовка студентів здійснюється за допомогою навчальних практик та виробничо-професійної практики. З усіх дисциплін і практик, які включені до навчального плану, передбачена проміжна атестація. Практична підготовка студентів здійснюється відповідно до вимог ФДОС ВПО і положенням про підсумкову державну атестацію. Вона включає міждисциплінарний іспит за напрямом та захист випускної кваліфікаційної роботи [6].

На думку російських педагогів, аналіз наведених у стандарті форм підсумкової державної атестації випускників – захисту бакалаврської випускної кваліфікаційної роботи та (на вибір вищого навчального закладу) державного іспиту роботодавців – дозволяє зробити висновок про обмеженість можливостей перевірки ступеня оволодіння випускниками певними компетенціями, встановленими ФДОС ВПО.

Зважаючи на це, повинна проводитися більш ґрунтовна перевірка вищим навчальним закладом (за власною програмою) із залученням роботодавців або державними органами (у період державної атестації вищого навчального закладу) [2, с. 156]. Саме тому необхідно встановити міцні й регулярні зв'язки між вищим навчальним закладом і роботодавцями, оскільки тільки останні можуть дати оцінку якості підготовлених фахівців. Такий підхід доцільний як до оцінки бакалаврів, так і магістрів і, на нашу думку, може використовуватися у підготовці податкових службовців України.

У результаті повного засвоєння ООП напряму підготовки бакалаврів 080100.62. «Економіка» (профіль «Податки і оподаткування») окрім загальних вимог до освіти можемо очікувати сформованість у майбутніх податкових службовців таких компетенцій:

– загальнокультурних:

1) володіння культурою мислення, здатність до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети та вибору шляхів її досягнення;

2) здатність розуміти й аналізувати світоглядні, соціальні та особистісно-значущі філософські проблеми;

3) розуміння рушійних сил і закономірностей історичного процесу, подій та процесів економічної історії, місця і ролі своєї країни в історії людства;

4) аналіз соціально-значущих проблем і процесів, що відбуваються в суспільстві, прогнозування їх можливого розвитку;

5) вміння використовувати нормативні правові документи у своїй діяльності;

6) здатність логічно вірно, аргументовано будувати усне та писемне мовлення;

7) готовність до кооперації з колегами, роботи в колективі;

8) здатність знаходити організаційно-управлінські рішення і готовність нести за них відповідальність;

9) прагнення до саморозвитку, підвищення своєї кваліфікації і майстерності;

10) здатність до адекватної самооцінки, критичне ставлення до власних дій;

11) усвідомлення соціальної значущості своєї майбутньої професії, високу мотивацію до виконання професійної діяльності;

12) розуміння сутності та значення інформатизації в розвитку сучасного інформаційного суспільства, дотримання основних вимог інформаційної безпеки, в тому числі захисту державної таємниці;

13) володіння основними методами і засобами отримання, зберігання, переробки інформації, навичками роботи з комп'ютером, здатність працювати з інформацією в глобальних комп'ютерних мережах;

14) володіння однією з іноземних мов на рівні не нижче розмовного;

15) володіння основними методами захисту виробничого персоналу і населення від можливих наслідків аварій, катастроф;

16) здатність до фізичного виховання та зміцнення власного здоров'я для забезпечення повноцінної соціальної та професійної діяльності.

– професійних у галузі розрахунково-економічної діяльності:

1) збір і аналіз вихідних даних, необхідних для розрахунку економічних і соціально-економічних показників, що характеризують діяльність суб'єктів господарювання;

2) здатність на основі типових методик та чинної нормативно-правової бази розрахувати економічні та соціально-економічні показники, що характеризують діяльність суб'єктів господарювання;

3) виконання необхідних для складання економічних розділів планів розрахунків, обґрунтування їх і представлення результатів роботи відповідно до прийнятих в організації стандартів;

– професійних у галузі аналітичної, науково-дослідної діяльності:

1) здійснення добору, аналізу та обробки даних, необхідних для вирішення поставлених економічних завдань;

2) вибір засобів для обробки економічних даних відповідно до поставлених завдань, аналіз результатів розрахунків та обґрунтування отриманих висновків;

3) уміння будувати стандартні теоретичні та економетричні моделі, аналізувати й змістовно інтерпретувати отримані результати;

4) аналіз та інтерпретацію фінансової, бухгалтерської та іншої інформації, що міститься у звітності підприємств різних форм власності, організацій, відомств, і використання отриманої інформації для прийняття управлінських рішень;

5) аналіз вітчизняної та зарубіжної статистики щодо соціально-економічних процесів і явищ, виявлення змін соціально-економічних показників;

6) використання вітчизняних та зарубіжних джерел інформації, добір й аналіз необхідних даних для підготовки інформаційного огляду та аналітичного звіту;

7) застосування сучасних технічних засобів та інформаційних технологій для вирішення аналітичних і дослідницьких завдань;

– професійних у галузі організаційно-управлінської діяльності:

1) уміння організувати діяльність малої групи, створеної для реалізації конкретного економічного проекту;

2) використання сучасних технічних засобів та інформаційних технологій для вирішення комунікативних завдань;

3) здатність критично оцінити запропоновані варіанти управлінських рішень та розробити і обґрунтувати пропозиції щодо їх удосконалення з урахуванням критеріїв соціально-економічної ефективності, ризиків і можливих соціально-економічних наслідків;

– професійних у галузі педагогічної діяльності:

1) здатність до викладання економічних дисциплін в освітніх установах різного рівня з використанням існуючих програм та навчально-методичних матеріалів;

2) вдосконалення та розробку навчально-методичного забезпечення дисциплін [4].

Сьогодні у вищій професійній освіті Російської Федерації ведуться активні пошуки нових методик навчання, які формують загальнокультурні та професійні компетенції. Так, пропонується розробити паспорт окремої компетенції, у якому було б можливо відобразити як внесок окремих навчальних дисциплін у її формування, так і необхідні методичні засоби й прийоми, що сприяють цьому [3, с. 12].

ВИСНОВКИ

Реалізація основних освітніх програм підготовки фахівців для податкової служби відповідно до нових освітніх стандартів вищої професійної освіти та процес впровадження інноваційної системи освіти вимагають нових підходів до формування методичного забезпечення навчального процесу, розробки інноваційних методик. Це стосується всіх частин ООП – як навчальних планів, так і комплексу навчально-методичних матеріалів з окремих дисциплін, практики і підсумкової державної атестації.

Таким чином, проведений аналіз освітнього стандарту вищої професійної освіти освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за профілем «Податки і оподаткування» у Російській Федерації дає можливість зробити такі висновки:

– побудовані за новим принципом Федеральні державні освітні стандарти вищої професійної освіти Російської Федерації орієнтовані не на створення освітньої програми, а на результат навчання, який визначається сформованістю у випускників чітко визначених компетенцій;

- у стандарті визначено обсяг підготовки фахівця з вищою освітою з урахуванням потреб особи, інтересів держави і роботодавців;
- цілісність ООП досягається сукупністю, змістом і спрямованістю дисциплін на формування комплексу компетенцій;
- принципи розробки ООП за напрямками підготовки сприяють розвитку автономії ВНЗ та академічної свободи учасників навчально-виховного процесу;
- забезпечення розвитку наукової, інноваційної діяльності та інтеграції з виробництвом, залучення роботодавців до підсумкової атестації майбутніх податкових службовців сприятиме підвищенню якості навчально-виховного процесу, формуванню конкурентоспроможних на ринку праці фахівців.

Перспективними напрямками наших досліджень є ґрунтовний порівняльний аналіз навчальних планів ООП підготовки фахівців для податкової служби вищих навчальних закладів Російської Федерації та України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Квалификационный справочник должностей руководителей, специалистов и других служащих: утвержден постановлением Министерства труда России от 21.08.98 г. № 37 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://elementy.ru/Library9/KvalCont.htm>>.
2. Преподаватель – основная фигура в реализации инновационной системы образования / [под ред. М. А. Эскиндарова]. – М. : Финансовый университет, 2011. – С. 156.
3. Садовничий В. А. Университеты на пути к новому качеству образования : доклад на совещании Президиума РАН 18 июня 2008 г. / В. А. Садовничий // Вестн. Моск. ун-та. – 2009. – № 1. – С. 3–15.
4. Стратегия развития федерального государственного образовательного бюджетного учреждения высшего профессионального образования «Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации» на 2013–2020 годы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: < >.
5. Тарангул Л. V науково-практична конференція «Реформування податкової системи України відповідно до європейських стандартів / Л. Тарангул // Зб. матер. наук.-практ. конференції Нац. унів. ДПС України, Наук.-досл. центр з пробл. оподатк., 31 жовт. 2013 р. – Ірпінь, 2013. – С. 85.
6. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования: утвержден приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 21.12.2009 № 747 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.edu.ru>>.